

Päivi Heikkilä-Halttunen:

Isän ikävää, kotoilua, perheen kriisejä ja yhteyden tunnetta

Perheen käsite laajenee uusissa kotimaisissa lasten- ja nuortenkirjoissa

Koronapandemia on korostanut aivan uudella tavalla perheen ja kodin merkitystä, kun perheenjäsenet viettävät etätöy ja etäkoulun takia entistä enemmän aikaa kotona. Viime vuoden lasten- ja nuortenkirjat on toki kirjoitettu jo ennen korona-aikaa, mutta nykyiset poikkeusajat herkistävät tarkkailemaan perheen kuvausta aivan erityisellä intensiteetillä.

Vähintään joka kolmas suomalainen perhe täyttää jo monimuotoisen perheen kriteerit. Monimuotoisella perheellä tarkoitetaan perherakenteita, jotka poikkeavat jollain tavalla oletetusta, kahden samassa kodissa asuvan, valkoisen, heteroseksuaalisen ja eri sukupuolta olevan vanhemman ja heidän biologisten, elossa olevien lastensa perheistä. Monimuotoisia perheitä ovat yhden vanhemman perheet, leskiperheet, kaksos- tai kolmosperheet, sateenkaariperheet, lapsettomat perheet, lapsikuolemaperheet, kahden kulttuurin perheet, sijaisperheet, adoptioerheet ja uusperheet.¹

Koronapandemian aikana poliitikot ja terveydenhuoltoalan korona-asiantuntijat ovat tehneet linjauksia sosiaalisen etäisyyden pitämisestä ja ihmissuhteiden rajaamisesta vain lähimpiin. Samassa yhteydessä on huomattu, että on entistä haastavampaa määritellä sitä, ketkä kuuluvat perheeseen ja ketkä heistä määritellään lähimmiksi perheenjäseniksi (esim. eroperheet, uusperheet).²

Nuorten elinolot 2020 -vuosikirja keskittyy monimuotoisiin perhe- ja läheissuhteisiin. Vuosikirjan artikkeleissa tuodaan kiinnostavasti esille se, että lapset ja nuoret kokevat perheen perinteistä ydinperhettä (kaksi vanhempaa ja lapsi tai useampia lapsia) laajempaan yksikkönä. Perheeseen voivat kuulua myös vaikkapa lemmikkieläimet, isovanhemmat, muut lähisukulaiset ja läheiset ystävät.

Korona-aika on monin tavoin lisännyt eri ikäisten lasten kokemaa turvattomuutta, kun lastensuojelun tukitoimia on vähennetty, harrastukset ovat jääneet tauolle, ikätovereiden tapaamiset vapaa-ajalla ovat vähentyneet ja kouluissa on siirrytty osin etäopetukseen. Lapsiperheissä on koettu myös vanhempien lomautuksia, irtisanomisia sekä yleistä turvattomuuden tunnetta. Toisaalta poikkeusaika on lisännyt perheiden yhteistä kiireetöntä aikaa kotona sekä lähimatkailua kotimaassa. Lapsiperheiden aiemmin tarkkaan kelloitettu arki on muuttunut leppoiseksi kotoiluksi.

Artikkelissa tarkastelen lasten- ja nuortenkirjojen erilaisia perhemalleja: tarjoavatko ne lapsille riittävästi samastumisen mahdollisuuksia? Entä löytyykö kirjoista uudenlaisia, kiinnostavia perheksiköitä? Näkyykö lapsiperheiden hyvin- tai pahoinvointi lasten- ja nuortenkirjoissa?

---

¹ *Monimuotoiset perheet varhaiskasvatuksessa. Opas kasvatus ja opetusalan ammattilaisille.* Monimuotoiset perheet verkosto 2020. <https://monimuotoisetperheet.fi/ammattilaisille/opas-varhaiskasvattajille/>.

² Tiina Valkendorff & Ella Sihvonen (toim.): *Nuorten perheet ja läheissuhteet. Nuorten elinolot -vuosikirja 2020.* Nuorisotutkimusverkoston julkaisu nro 127 2020.

Hajaantunut perhe ja isän ikävä

Katri Tapolan, Muhaned Durubin ja Aya Chalabeen arabian- ja suomenkielinen kuvakirja *Siinä sinä olet* (Teos) kuvaa koskettavasti lapsen tuntemaa ikävää, kun toinen vanhempi asuu kaukana ja häntä ei voi säännöllisesti tavata.

Sana-tytön isä on töissä toisessa maassa ja tyttö ikävöi isäänsä jatkuvasti. Onneksi isään voi pitää yhteyttä puhelimella. Isän kanssa jutellessa ikävä lievittyy ja erossa olo on helpompi kestää. Kuvakirja kiteyttää lapselle ymmärrettävällä tavalla kokonaisvaltaisen, pakahduttavan ja jäytävän ikävän.

Siinä sinä olet on hyvä esimerkki lastenkirjallisuuden moniäänistymisestä. Kuvittaja, kuvataiteilija Muhaned Durubi ja arabiankielisen käännöksen tehnyt Aya Chalabee ovat molemmat syntyneet Irakissa mutta asuvat nykyisin Suomessa.

Myös Johanna Lestelän *Tuikku*-kuvakirjasarjan toisessa osassa *Tuikku ja pimeän mörkö* (Otava) soitetaan Nigeriassa asuvalle isälle. Tuikku on kiukutellut äidille koko päivän ja nukkumaan mennessä möröt valtaavat mielen. Paha mieli väistyy, kun Tuikku saa illalla puhua isänsä kanssa ja saa häneltä monta lentosuukkoa.

Noora Alasen ja Anne Muhosen kuvakirjassa *Miirun isä on vankilassa* (Kriminaalihuollon tukisäätiö) ikävöidään myös isää:

*Miirun kotona asuu Miirun lisäksi äiti ja vauva. Ja tavallaan isä.
Isällä on kotona sänky ja paikka ruokapöydässä.
Ihan niin kuin kaikilla muillakin.
Mutta isä ei ole kotona. Miirun isä on vankilassa.
Isä nukkuu vankilan sängyssä. On nukkunut jo pitkään.*

Ja kestää kauan, että isä tulee taas kotiin.

Arki kotona äidin ja vauvan kanssa on silti tavallista. Välillä Miiru kaipaa isää, mököttää ja riehuu. Toisinaan ikävä lientyy, kun Miiru pukee isän vanhan t-paidan päälleen.

Miiru saa yhteyden isään puhelimella ja hän käy äidin ja pikkusisaruksen kanssa säännöllisesti vankilassa tapaamassa isää. Anne Muhosen kuvituskuva perheen vierailusta isän luona lienee ensimmäinen vankilamiljööseen sijoittuva kotimaisen realistisen lastenkirjan kuvituskuva.

Sari Peltoniemen lastenromaanissa *Täältä minä karkaan* (RanRan) sota erottaa perheenjäsenet toisistaan. Leopoldan vanhemmat ovat joutuneet maanpakoon toimittuaan vastarintaliikkeessä ja tyttö joutuu orpokotiin. Tyttö tallettaa vanhemmat muistoihinsa:

Muistan joka päivä miltä heidän naamansa näyttivät, kun he heiluttivat minulle hyvästiksi. Se on kuin valokuva ja minun pääni niin kuin medaljonki, joka pitää sitä suojassaan.

Leopolda saa Aamuruskon päiväkodissa uusia ystäviä ja myös muutama aikuinen tukee ja auttaa Leopoldaa ja hänen ystäviään pakenemaan. Tavallaan ystäväistä ja tukijoukoista tulee osa Leopoldan uutta perhettä.

Kuvakirjoissa koti on paras paikka

Riina Katajavuoren ja Hannamari Ruohosen *Kielo*-sarjan avausosa, kuvakirja *Kielo loikoilee* (Enostone), korostaa kotoilua ja leppoisaa, lapsentahtista arkea. Kuvituksen perusteella Kielon voi tulkita down-lapseksi.

Riina Katajavuoren ja Jenny Lucanderin kuvakirja *Kaksi kotia* (Tammi) puhuttelee lähestymistapansa ja kuvituksen intensiteetin ansiosta myös teini-ikäistä eroperheen lasta. Vanhempien avioeroa on kuvakirjoissa käsitelty jo pitkään ja aihe on hyvällä tavalla arkipäiväistynyt: *Kaksi kotia* viestii, että vanhempien ero ei ole maailmanloppu.

Varpu käy alakoulua. Isoveli Leo on teini-ikäinen. Vanhempien ilmoitus avioerosta saa Varpun tarkkailemaan kotia ja vanhempia uusin silmin:

Äiti alkaa tehdä ruokaa. Äidin selkä on jäykkä, niin kuin äiti olisi töissä. Sohvan ruskea on erilaista. Kuin tummaa toffeeta. Seinät ovat valkoiset eri tavalla kuin ennen. Koko perhe on kuin elokuvassa. Kuin koti olisi studio eikä oikea koti.

Varpu muuttaa äidin kanssa pienempään asuntoon. Aluksi isä ja Leo asuvat vanhassa kodissa, mutta muuttavat sitten pienempään asuntoon lähelle koulua. Varpun mielestä uudet kodit ovat jopa parempia kuin vanha yhteinen koti.

Kuvittajat Hannamari Ruohonen ja Jenny Lucander luovat kuvakirjoihinsa poikkeuksellisen viihtyisiä koti-interiöörejä. Vaikka lapsiperheiden kotien sisustus on melko niukkaa, se ei silti jäljittele sisustuslehtien trendejä. Kodin henki ja arvomaailma näkyvät boheemissa tunnelmassa, jossa on elämisen ja asumisen arkisia jälkiä.

Kriisiytynyt perhe ja nyrjähtäneet perhedynamiikat

Muuttuvat läheissuhdeverkostot ja ydinperheen dynamiikan häiriötilat näkyvät kiinnostavasti uusissa lastenromaaneissa. Tapahtumien traagisuutta pehmennetään kuitenkin poikkeuksetta fantasiaelementeillä. Fantasiamaailman kautta koetaan helpommaksi käsitellä traumaattisia tai muutoin vaikeita asioita.

Sanna Tahvanaisen ja Jenny Lucanderin kuvakirja *Min svarta hund* (Schildts & Söderströms) kertoo Leonardista, joka ei hallitse tunteitaan. Hän riehuu ja hautoo mielessään mustia ajatuksia. Leonard käy terapiassa. Hän saa terapeutilta (kuvitteellisen) mustan koiran, johon hän opettelee projisoimaan tunteitaan. Paljon jätetään kuvituksen varaan: johtuuko Leonardin tunnemyrsky pikkusisaruksen syntymästä? Miksi vanhemmat nukkuvat eri huoneissa?

Kriisiytyneestä perheestä kertoo myös Maria Lassilan esikoislastenkirja *Eeva ja Harmaakaapu* (Karisto, kuv. Maria Vilja). Kirja on hyvä esimerkki laajasta perhekäsityksestä, jossa ydinperheeseen kuuluvat tunteiden, arjen ja ajatusten tasolla myös äidin isä ja veli.

Eevan eno on tehnyt itsemurhan. Aluksi vanhemmat salailevat asiaa. Enon päätyneen elämän symboliksi nousee puu, jonka vanhemmat ja isoisä haluavat kaataa, mutta eivät suostu perustelemaan päätöstään Eevalle. Eeva aistii kodin ahdistavaksi muuttuneen tunnelman ja äidin sulkeutuneisuuden:

– – *Äiti on kuin talo, Eeva ajattelee. Ennen talo oli auki, mutta nyt ovi on pantu lukkoon ja kaikkien ikkunoiden verhot ovat kiinni. Ja vaikka Eeva jyskyttää ovea, kukaan ei tule avaamaan.*

Vuokko Hurmeen *Värikkäät* -sarjan avaus *Tiukun salaisuus* (S&S, kuv. Reetta Niemensivu) on erityisen kiinnostava juuri perhesuhteiden kuvauksen osalta. Perheen ja läheisten merkitys lapsen turvallisuuden tunteelle ja identiteetillä oli keskiössä jo Hurmeen aiemmassa *Kiepaus*-trilogiassa.

Kymmenvuotiaan Tiukun vanhemmat ovat suojelevia ja ylihuolehtivia. Viisihenkinen perhe muuttaa usein. Pikkuveli Tapio saa ulkoilla vasta pimeän tultua. Vanhemmat vahtivat myös Tiukun ja kolme vuotta vanhemman isosisko Merin menoja ja kaverisuhteita. Televisiosta katsotaan vain turvallisia ohjelmia, sillä ”pahoista asioista oli parempi olla tietämättä”.

Tiukun perheen arjessa on paljon korona-ajalle ominaisia ja tunnistettavia piirteitä: Vanhemmat tilaavat ostokset kotiovelle, he tekevät kotona etätöitä ja kotiin ei kutsuta lainkaan vieraita.

Tiukun salaisuus kuvaa hieman vinksahtanutta perhedynamiikkaa: perheenjäsenten välillä on luja kiintymys, mutta toisaalta vanhempien ylisuojelevan asenteen voi tulkita hyvistä tarkoituseristä huolimatta vaikuttavan myös kielteisesti lapsen kehitykseen. Sarjan myöhemmissä osissa saadaan enemmän selityksiä vanhempien käytökselle ja avausosassakin vihjataan jo perheen salaisuudesta. Tiukulla on erityinen kyky liikutella painovoimaa uhmaten punaisia esineitä.

Magdalena Hain lastenromaani *Neiti Kymenen ihmeellinen talo* (Otava, kuv. Teemu Juhani) on asetelmiltaan erikoinen. Lapsiin penseästi suhtautuva neiti Kymene on noita, joka asuu vanhassa talossa apinoiden ja Ernesto-haamun kanssa. Neidin elämä järkkyy, kun ovikelloa soittaa pieni poika, Pekka Pettersson, ja pian oven taakse ilmaantuu vielä kaksi tyttöä.

Lukija saa vähitellen selville, että neiti Kymenellä on aiemmin ollut omia lapsia, mutta hän väsyi heidän äänekkyyteen, rasittavuuteen ja näsäviisauteen ja lausui äänen toiveen siitä, että lapsia ei olisi olemassakaan. Neiti Kymenen äkkipikainen manaus hävittää lapset! Pekan, Susannan ja Anneliisan avulla hän pystyy kuitenkin sovittamaan aiemmat tekonsa.

Konkreettista vanhempien lapsiinsa kohdistamaa kaltoin kohtelua löytyy Anja Portinin *Radio Popovista* (S&S, kuv. Miila Westin) ja Hannele Lampelan *Talventaian tarinoita* -sarjan avauksesta *Lumikuningattaren lumous* (Otava).

Radio Popov kritisoi vanhempien kiireitä ja työorientoitunutta arvomaailmaa. Yhdeksänvuotiaan Alfredin äiti on kuollut. Isällä on matkatyö ja hän käy kotona vain pikaisesti käännyksissä. Alfred pärjää käytännössä omillaan ja syö, mitä kaapista sattuu löytämään. Onneksi Alfred kohtaa herkkäkorvaisen Amanda Lehtimajan, joka huolehtii hylätyistä lapsista. Alfred saa kuulla olevansa keskivakava tapaus: hän kuuluu täysin unohdettuihin, mutta onneksi vielä toimintakykyisiin lapsiin.

Alfredia paljon huonommassa tilanteessa ovat sellaiset lapset, joille kukaan ei ole opettanut, kuinka voileipä voidellaan tai kengännauhat solmitaan, joita kukaan ei ole jaksanut viedä ulos ja rohkaissut kiipeilemään puissa tai kallioilla, joita kukaan ei ole aikoihin muistanut ottaa illalla syliin ja sulkea televisiota, jos sieltä tulee lasten silmille sopimatonta katsottavaa.

Hannele Lampelan *Talventaian tarinoita* -sarjan avausosassa *Lumikuningattaren salaisuus* (Otava) päähenkilön Gretan perhe muuttaa joka vuosi uudelle paikkakunnalle. Suurimpana syynä tiuhaan muuttotahtiin ovat todennäköisesti väkivaltainen isä sekä äidin voimattomuus puuttua lähisuhdeväkivaltaan ja koko perheen pahoinvointiin. Pikkuveli Kai katoaa ja häntä etsiessään Greta pääsee ”turvaan” Talventaian fantasiamaailmaan. Greta hyväksytään Tarinankertojain Kiltaan.

Greta saa kuulla, että perheen ongelmien syynä on se, että

” – aikuiset eivät hallitse omia tarinoitaan. Kun he kasvavat aikuisiksi, he siirtävät oman surunsa ja vihansa eteenpäin uusille lapsille, ja sitten nämä lapset tekevät niin jälleen omille lapsilleen.”

– – ”Vain auttamalla heitä, joita on satutettu, voi katkaista satuttamisen kierteen. Usein ne, jotka tekevät pahoja asioita ovat niitä, joita on satutettu eniten.”

Myös viime vuoden nuortenromaaneista löytyy lapsensa hylkääviä vanhempia. Veera Salmen nuortenromaanin *Kaunis ilma kuolla* (Otava) toisen päähenkilön Leon vanhemmat ovat hylänneet poikansa ja tämä on asunut useammassa sijaisperheessä.

Vilu Varenton nuortenromaanissa *Be Cool* (Karisto) päähenkilön Tassun äidit ovat luovuttaneet Tassun isosiskon energiajuomatehtaan tieteellisiin tutkimuksiin, jotka ovat kestäneet jo melkein kaksi vuotta. Muille äidit uskottelevat, että tyttö on ulkomailla opiskelemissa. Samankaltainen asetelma löytyy Salla Simukan YA-romaanista *Lukitut* (Tammi): viiden nuoren päähenkilön vanhemmat ovat antaneet viranomaisille luvan teettää alaikäisillä lapsillaan ihmiskoe, jossa nuoret vangitaan syytettyinä tulevaisuuden rikoksista.

Jani Pösön ja Teemu Nikin tv-sarjaformaattiin pohjautuva nuortenkirja *Sekasin: Vitun hyvin menee* (Otava) kertoo nuorisopsykiatrian suljetulle osastolle joutuneista nuorista, joiden vanhemmat eivät ole pystyneet tukemaan lapsiaan.

Vanhemmuus elinikäisenä kasvun paikkana

Hannele Huovin lastenkirja *Viikinkipoika Turn Hurjapää* (Tammi, kuv. Paula Mela) sekä Arja ja Emma Puikkosen saturomaani *Löytölintu* (Otava, kuv. Paula Mela) puhuttelevat myös kirjaa ääneen lapselle lukevaa aikuista. Turn on viikinkikuningas Sigmund Sisupussin esikoinen, joka hämmästyttää voimillaan jo pienestä pitäen. Vanhemmat suhtautuvat erikoiseen poikaansa aluksi hämmentyneesti. Vähitellen he oppivat kääntämään pojan erityisominaisuudet koko yhteisön hyödyksi ja iloksi.

Löytölintu on *Äänihäkin* (2017) jatko-osa, jonka voi lukea myös itsenäisenä tarinana. Pääosassa on Haidakun valtakuntaa luotsaavan Ukun tytär Liita, joka haluaa muuttua linnuksi ja vaihtaa nimensäkin Liitoksi. Äiti-Uku yrittää ensin vastustaa tyttärensä aikeita.

Löytölintu viestii lapselle annettavan kasvurauhan tärkeydestä. Kaikki lapset eivät sovi samaan muotiin ja vanhempien tulisi antaa lapselleen tilaa toteuttaa omia erityistaitojaan ja seurata omaa johtotähteään. Tätä kautta romaanin voi tulkita ottavan kantaa myös nyky-yhteiskunnan haluun antaa valtavirrasta jollain tavalla poikkeaville lapsille etuliitteitä ja diagnooseja, jotka pahimmillaan voivat kuitenkin jopa estää lapsen kehitystä.

Harrastusaiheisissa lasten- ja nuortenkirjoissa vanhemman tehtävänä on lähes poikkeuksetta kannustaa lasta jatkamaan harrastusta myös väsymyksen, vastoinkäymisten ja turhautumisen hetkinä (esim. Roope Lipasti: *Lätkä-Lauri ja kaukalon kovis* ja *Lätkä-Lauri ja räpylän henki*, WSOY, kuv. Harri Oksanen) ja Heidi Silvanin *Rooli päällä, Tippi*, Myllylahti).

Kun perheenjäsen on uhka

Elisa Niemisen nuortenromaani *Rikki revityt* (Myllylahti) kertoo perheenjäsenen narsismista ja läheisriippuvuudesta, joka rampauttaa lopulta koko perheen. 17-vuotiaan Even isovelji Jiska pitää koko perhettä jatkuvassa hälytystilassa. Ystäviensä tukemana Eve havahtuu pohtimaan, mitä pitäisi tehdä, kun ” – – kun kaikkein pahin ihminen maailmassa on oma perheenjäsen ”. Eve joutuu myös vakavasti pohtimaan sitä, onko hänellä lupa sulkea veli kokonaan pois elämästään.

Emma Sofia Söderholmin esikoisromaani *Edes hetken elossa* (WSOY) antaa äänen teini-ikäiselle Elsilille, joka huolestuu isoveljensä yhä pahenevasta huumekierteestä.

Iso perhe on rikkaus

Suurperheet ovat nykyisin lastenkirjoissa harvinaisia. Viisilapsinen perhe löytyy Anneli Kannon ja Noora Katon *Viisi villiä Virtasta* -kuvakirjasarjasta (*Veera Virtanen ja kiusaaja*, Karisto) ja Mari Kujanpään lastenromaanista *Akselin suru* (Otava, kuv. Paula Mela). Eri-ikäisten sisarusten kautta niissä kuvataan monipuolisesti perheen yhteistä arkea ja perheenjäsenten erilaisia tapoja suhtautua vaikkapa vastoinkäymisiin tai yllättäviin tilanteisiin.

Isomummi on ollut alakouluikäiselle Akselille läheinen ja poika on mennyt usein koulun jälkeen viettämään aikaa tämän luokse. Isomummin muisti on kuitenkin hapertunut ja hän on joutunut muuttamaan hoitokotiin. Myös Akselin perhe on muuttanut vanhempien työn ja perheen taloustilanteen takia omakotitalosta kerrostaloon. Akseli käy ahkerasti tervehtimässä isomummiä hoitokodissa.

Akselin ja isomummin suhteessa tuodaan kauniisti esille omaishoivan merkitys:

Äiti on sanonut, että kosketus on mummille tärkeää. Vaikka mummi ei ymmärtäisi puhetta, koskettaminen tuntuu hänestä hyvältä. Siksi hipaisen mummin kättä ja silitän mummin poskea.

Isovanhemmilla on nuortenkirjallisuudessa jo pitkään ollut tärkeä rooli itsenäistymisen kanssa kipuilevan nuoren ymmärtäjänä. Mila Teräksen muunsukupuolisuudesta kertovan *Amiraali*-nuortenromaanin (Otava) päähenkilö Niilo on varttunut isovanhempiensa luona. Isovanhempien ja Niilon suhteen kuvauksessa Teräs tuo painokkaasti esille sen, kuinka tärkeää aikuistuvalla nuorella on saada läheisiltään hyväksyvä, rakastava katse, joka ulottuu myös arjen tekoihin.

Yhteenvetoa

Suurimmassa osassa lastenkirjoja lapset ja vanhemmat elävät tiiviissä ja harmonisessa symbioosissa keskenään, kun taas nuortenkirjoissa otetaan pesäeroa vanhempiin ja suhtaudutaan kriittisesti heidän arvomaailmansa.

Koti on kuitenkin valtaosassa lasten- ja nuortenkirjoja edelleen tärkeä turvasaareke ja lähimmät perheenjäsenet kannattelevat alaikäisten lasten arkea hoivaten ja huolta pitäen. Kuvakirjoissa kodin interiööriä kuvataan rakastavan katseen kautta. Muutamissa kuvakirjoissa kuvitus tuo esille myös lapsen kokemaa ahdistusta, kun perhedynamiikassa ja tunneilmastossa tapahtuu isoja muutoksia.

Yllättävän moni lastenromaani tuntuu puhuttelevan kriittisissä äänenpainoissaan lapsen sijasta jopa enemmän aikuista, lasten vanhempia ja muita läheisiä. Kirjailijoilla tuntuu olevan halu havahduttaa aikuisia miettimään omakohtaisesti lapsen hyvinvointia turvaavia perhearvoja, joihin normaalitilanteessa kuuluvat aikuisen aito läsnäolo, lapsen kuunteleminen, rajat ja rakkaus.

Perheiden monimuotoisuutta ei lasten- ja nuortenkirjoissa enää vasiten korosteta: esimerkiksi avioeroperheet, kahden kulttuurin perheet, yhden huoltajan perheet ja sateenkaariperheet näkyvät jo perhearkea kuvaavissa kirjoissa pääosin luontevasti ja ilman korostusta. Sen sijaan lastensuojelun asiakkaina päätyneet, huostaan otetut tai sijoitetut lapset eivät juurikaan näy lasten- ja nuortenkirjoissa.

On kiinnostavaa seurata, näkyvätkö koronapandemian monet lieveilmiöt pian lasten- ja nuortenkirjojen lähisuhdeverkostojen kuvauksessa. Kustantajien ennakkotietojen perusteella perhe näyttää pysyvän kiinnostavana aiheena myös tulevan syksyn lasten- ja nuortenkirjauutuuksissa!